

SUOMEN KANSANKIELEN MUOTO-OPILLISTEN AINESTEN KERUU JA ARKISTOINTI

Suomen kansankielen muoto-opillisten ainesten keruun ja arkistoinnin tarpeellisuus ja kiireellisyys on jo kauan ollut tiedossa. V. 1965 ilmestyneessä «Kansallisten tieteiden kehittämissohjelmassa 1966—80» todettiin, että esim. ruotsalaisessa ja virolaisessa murteentutkimuksessa on muoto-opillisten ainesten kerääminen ja tulkinta jatkuvasti ollut tärkeällä sijalla. Meillä sen sijaan muoto-opin tutkija on joutunut etsimään aineksensa pääasiassa toisia tarkoituksia varten kerätyistä aineskokoelmista; työ on ollut hidasta, ja tulos usein laiha ja sattumanvarainen. Muoto-opillisten ainesten suunnitelmallisen keruun ja järjestettyjen aineskokoelmien puute on aiheuttanut sen, että suomen kielen keskeisistä työaloista muoto-oppi on vuosikymmenien ajaksi jäänyt syrjään.

«Kansallisten tieteiden kehittämissohjelmassa» hahmoteltiin myös suunnitelma tilanteen korjaamiseksi. Kun valtion tieteellisten toimikuntien uusi tutkimussopimusjärjestelmä teki mahdolliseksi hankkeen taloudellisen puolen toteuttamisen, voitiin kansankielen muoto-opillisten ainesten järjestelmälliseen keruu- ja arkistointityöhön ryhtyä loppukevästä 1967. Tutkimussopimus on tosin tällä erää solmittu vain neljäksi vuodeksi, mutta riittävän aineiston keräämisen arvioidaan vievän n. 15 vuotta. Lopullisena tarkoituksena on hankkia 150—200 pitäjänmurteesta taivutusoppia ja osaksi myös sananmuodostusoppia monipuolisesti valaiseva aineisto. Kutakin murretta kohden tällainen työ vie useita kuukausia. Kertynyt aineisto pyritään systemoimaan mahdollisimman helpokäyttöiseksi arkistoksi; arkisto on sijoitettu Helsingin yliopiston Suomen kielen laitokseen.

Keruu- ja arkistointityön suunnittelijana ja johtajana on toiminut alusta pitäen prof. Terho Itkonen; jyväskyläläisen keruuyksikön toiminnasta on lisäksi huolehtinut prof. Heikki Leskinen. Vakinaisina apputyöntekijöinä ovat olleet hum. kandidaatit Tapani Lehtinen ja Heikki Paunonen. Lisäksi kenttäkeruun suorittamiseksi on arkistossa ollut tilapäisiä apputyöntekijöitä kesällä 1967 ja 1968. — Aineiston pääosa on tarkoitus hankkia kenttäkeruun avulla. Kesällä 1967 työskenteli kentällä 21 kerääjää yhteensä 41,5 keruukuukautta; kokoelmien keskimääräinen laajuus oli n. 1550 muistiinpanolehteä. Kun tähän lisätään työn johtajan yksi keruukuukausi ja vakainaiten työntekijäin neljä keruukuukautta, on kesän 1967 lopullinen tulos 46,5 keruukuukautta ja yli 36 000 muistiinpanolehteä. Kaikkiaan saatiin ensimmäisen kesän aikana työn alle 22:n eri murrealueita tasaisesti edustavan pitäjänmurteen muoto-opin keruu; lisäksi kerättiin erikoiskysymyksiä valaisevaa aineistoa 18:sta Etelä-Pohjanmaan pitäjistä. Kesän 1967 kokemukset olivat rohkaisevia muussakin kuin vain kvantitatiivisissa mielessä: kertynyt aineisto osoittautui laadultaan luotettavaksi, osaksi odotukset ylittäväksikin. Kävi myös ilmi, etteivät keruun käytännölliset vaikeudet olleet lainkaan niin suuret kuin etukäteen oli pelätty; niinpä esim. keruun keskeytyksiä ei sattunut yhtään. Kesällä 1968 keruuta on jatkettu edellisenä kesänä alkuun pannuissa pitäjissä; tarkoituksena onkin saada yhden pitäjän muoto-oppi kahdessa kesässä riittävän valaisevasti esitetyksi. Kerääjien lukumäärää on myös voitu hieman korottaa, niin että työ on saatu alulle 12:ssa uudessa pitäjässä. Kesän 1968 tuloksista on vaikea

NIMISTÖN TALLENNUS, ARKISTOINTI JA HUOLTO

Nimistön tallennusta, arkistointia ja huoltoa koskevaa pitkäaikaista työsuunnitelmaa on voitu vuosina 1966—68 toteuttaa vain osittain valtionavustusten jäätyä joka vuosi huomattavasti pienemmiksi kuin kansallisten tieteiden kehittämissohjelmassa edellytettiin. Vuodeksi 1966 kehittämissohjelmassa oli esitetty 150 000 mk:n avustusta, saatu 126 197 mk, v:ksi 1967 esitetty 200 000 mk, saatu 172 768 mk, v:ksi 1968 esitetty 250 000 mk, saatu 197 991 mk ja vuodeksi 1969 esitetty 250 000 mk, valtion budjettiin merkitty 200 000 mk. Tosiasiallisesti ehdotetun ja saadun summan erotus on huomattavasti suurempi, koska rahan reaaliarvon huononemista ei kehittämissohjelman summassa ole otettu huomioon. Kehittämissohjelmaa laadittaessa ei liioin osattu arvioida arkistolle eduskunnan v. 1957 esittämän toivomuksen mukaan uskottujen tehtävien määrän kasvunopeutta kyllin suureksi.

Paikannimien keräyksessä on näihin asti pystytty saavuttamaan vuotuinen kartuntatavoite: v. 1966 80 100 nimilippua ja v. 1967 89 200 nimilippua. Kuluvana vuonna vielä saataneen kokonaisohjelman edellyttämä vuotuinen vähimmäismäärä, 80 000—85 000 nimilipun kartunta, mutta ensi vuonna voidaan näillä tietämin kiinnittää vain puolet tämän keruutehon ylläpitämiseksi tarvittavasta kerääjäkunnasta. Nimiarkiston paikannimikokoelmien volyyymi — kopiokokoelmia lukuun ottamatta — lähenee nyt 1,5 milj:n lipun määrää. Aakkosellisessa yleiskokoelmassa on n. 300 000 kopioitua nimilippua ja saman verran myös «nurjaan» paikannimihakemistoon tulevaa kopioaineistoa, joka on toistaiseksi kokonaan käsittelemättä. Näiden tutkimukselle ja nimistöhuoltotyölle välttämättömien yleiskokoelmien laadinta ei ole enää kuluvana vuonna edistynyt suunnitelman mukaisesti, koska niukasta määrärahasta ei liiennyt tarvittavia varoja. Parannusta ei saada tässä aikaan ensi vuonnaakaan. Samoin muutkin arkiston kehittämiseksi laaditut suunnitelmat jäävät jälleen toteuttamatta. — Henkilönnimien s.o. kansanomaisten puhuttelunimien tallentamiseen on useana vuonna anottu määrärahaa, mutta turhaan.

vielä esittää mitään arviota. Kaikkiaan on tavoitteena n. 50:een keruukuukauteen yltäminen. Kun lisäksi otetaan huomioon, että suurin osa kerääjistä on jo edellisenä kesänä työhön harjaantunut, voidaan toivottavasti hyvin perustein olettaa, ettei tulos ainakaan laadullisesti jää edellisen kesän saavutuksesta jälkeen.

Kenttäkeruun ja arkiston systemoinnin avuksi ilmestyi keväällä 1967 prof. Terho Itkosen laatima 115-sivuinen «Kansankielen muoto-opin keruuhjelma». Sitä täydennettiin keväällä 1968 ilmestyneellä lisävihkolla, johon oli koottu aineistoa mm. edellisen kesän muoto-opillisista kokoelmista. Kerääjien valmentamiseksi on keväällä 1967 ja 1968 pidetty keruun tavoitteita ja keruutekniikkaa valaiseva seminaari. Lisäksi syksyllä 1967 yksi Kotikielen Seuran kokouksista oli omistettu muoto-opin keruuseen liittyvien kysymysten tarkastelulle. Arkiston kokoelmat ovat tällä hetkellä pitäjienmukaisessa järjestyksessä. Myöhemmin arkisto on tarkoitus järjestää kaksiosaiseksi siten, että alkuperäiset kokoelmat säilytetään pitäjittäisessä tai murrealueittaisessa järjestyksessä ja niistä tehtävät kopiot järjestetään yleiskokoelmaksi, josta tiettyä muoto-opin seikkaa valaiseva koko kielialueen aineisto on yhdellä kertaa löydetävissä.

Heikki Paunonen